



DOI: 10.18427/iri-2017-0036

A szaktanácsadói munka területei, módszerei a köznevelésben, és lehetséges kapcsolódási pontjai a pedagógusképzéssel

© **Bogáthné Erdődi Judit**

Nyugat-magyarországi Egyetem Bolyai János Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium, Szombathely

bejudit@bolyai.nyme.hu

A magyarországi jelenleg kiépülő szaktanácsadói rendszer a szakmai szolgáltatások működésének letéteményese. Elfogadottsága kulcsfontosságú, mivel a pedagógus életpálya kiépítésében támogató rendszerére jelentős szerep hárul.

A kutatás bemutatása

A kutatás egyik célja a pedagógus-támogatás gyakorlatainak, a velük szembeni elvárásoknak áttekintése volt, majd javaslatként egy megismert gyakorlat adaptálására és új szervezeti megoldásokon alapuló fejlesztésére a mindennapos pedagógiai és szakmódszertani kihívások megoldása érdekében. A kutatás arra is választ keresett, hogy kialakítható-e, s ha igen, milyen feltételekkel egy olyan pedagógus támogató rendszer a nyugat-dunántúli régióban, amely jól illeszkedik a régió pedagógusképzési modelljébe.

A tanárok támogatásának nemzetközi tapasztalatai

Az OECD 2005. évi átfogó pedagógusvizsgálata (Teachers Matter Attracting, developing and retaining effective teachers, 2005) valamint a második McKinsey-jelentés (Mourshed et al., 2012) alapján is az oktatási rendszer színvonalának javulásához a pályára kerülő és a pályán levő pedagógusok rátermettségének javítása egyaránt hozzájárul. Mivel a pedagógus egy adott kulturális-társadalmi és intézményi közegben él és dolgozik (Rapos et al., 2011), ezért támogatására - a kutatások megállapítása szerint - azok a pedagógusokat célzó programok a leghatékonyabbak, amelyek az adott intézményhez kötődnek, a lokális helyzetre, problémákra és fejlesztésekre építenek (Sáfrányné & Szabó, 2013.)

A TALIS felmérés arra hívja fel a figyelmet, hogy a pedagógus praxisban olyan szerepek kerülnek előtérbe, mint a vezetői szerep, a szervezetben betöltött hely, a kutató szerep vagy a kollégával együttműködő tanár (European Commission Teachers' Professional Development, 2011). Az új típusú szerepekre való felkészítésben kulcsszerep várhat a folyamatba ágyazott szaktanácsadásra, amely egyéni szinten az adott pedagógusra adaptált, személyre szóló fejlesztési tervek megvalósítását segíti (Sáfrányné & Szabó, 2013). A pedagógusok szakmai támogatásának vál-

tozatos képét három európai ország gyakorlata szemlélteti. A táblázat alapján is érzékelhető, hogy ha különböző szervezetekkel, felelőségekkel és területi lefedettséggel, de hangsúlyos feladatról van szó. (Sáfrányné és Szabó, 2013)

1. sz. táblázat. Három európai ország pedagógustámogatási/tanácsadói gyakorlatának sajátosságai

	szervezet	stratégia	formák	egyéb szempontok
Anglia	1994-2012 között a Tanárképző Ügynökség és Képzési és Fejlesztési Ügynökség, majd 2012-től Teacher Agency	A mentorálás és a coaching nemzeti keretei	Kölcsönös társtámogatás, óralátogatás jellemző, egyéni szakmai támogatás nem tartozik a hatáskörébe.	
Finnország	közoktatási intézmények felelőssége	intézményi dokumentumok	A pedagógusok kötelező továbbképzése hagyományosan a tanárképző felsőoktatási intézményekhez kötődnek. A heti kétórányi közös tervező és fejlesztő munka társmotorálásnak vagy reflektív szupervízióknak is tekinthető	külső szakmai támogatás vagy akár pedagógusminősítés nem létezik
Németország	Tartományi szinten a helyi kultuszminisztériumnak alárendelt továbbképző intézetek a továbbképzések koordinátorai; az iskola felügyeleti hatóságok (tankerületi hivatalok) a helyi, kisközösségi szinten szervezett továbbképzések és a szakmai támogatás megszervezésének felelősei; az iskola vezetősége az iskolán belüli továbbképzések szervezésének felelősei. Az intézmények munkájukhoz a tartományi intézetektől, a tankerületek szaktanácsadóitól kaphatnak segítséget.	felelős tartományi kultuszminiszterek és a Német Ifjúsági Hivatal ajánlásai	A továbbképzések és szaktanácsadás jellemző formák, az utóbbi célirányos helyzetelemzéssel támogatja a gyakorlati munkát, ezek alapján ajánlásokat is tesz a továbbfejlesztéshez.	Minden tanár joga és kötelezettsége részt venni a továbbképzéseken, amelyet kezdeményezhet maga a tanár, az iskola vezetősége, a szaktanácsadó, illetve a tankerület. A tartományok többségében valamennyi tantárgyhoz kapcsolódóan vannak szaktanácsadók. A szaktanácsadás specifikus szerepe és sokszínűsége miatt koordinációs, közvetítő és moderatori feladatokat is ellátnia egy szaktanácsadónak.

A SINUS program a pedagógusok támogatására

A SINUS olyan módszer, amelynek továbbképzési moduljai portfólió-rendszerben segítenek a tanárok módszertani repertoárjainak bővítésében. Ezenkívül pozitív szemléletmódot alakítanak ki az érintettekben, a tanulói motivációra koncentrálnak, és ezzel megalapozzák a tudásépítés és a kompetencia-fejlesztés gyakorlatát.¹

A SINUS rendszert Németországban az 1990-es évek TIMSS mérési eredményeinek nyomán, a matematika és a természettudományok tanításának hatékonyságát növelése céljából alkották meg. A tanulók érdeklődése a természettudományos tantárgyak iránt folyamatosan csökkent, az egyéni tanulói teljesítmények között jelentős különbségek voltak. A tanárok gyakorlatában a motiváció, az alkalmazás, a kollaboratív tudásépítés és a valós helyzetekben tapasztalt interakciók háttérbe szorultak vagy meg sem jelentek. A rendszer moduljaiban az iskolai innovációk, a tanári kreativitás, az alkotó gondolkodásmód segítése alapvető szerepet kap. Mivel a modulok alapvetően nyitottak, ezért más műveltségi területekre való kiterjesztésük várhatóan zökkenőmentes lehet – komplex pedagógiai-pszichológiai szemléletük, didaktikai megközelítésmódjuk miatt (Iker & Réti, 2011).

A minta és a mérés lebonyolítása

A mérésben összesen 200 fő vett részt 2016 tavaszán: Vas megyei köznevelési intézmények pedagógusai és felsőoktatásban dolgozó oktatók, illetve pedagógiai szakértők. Az eredeti tervek szerint megvalósult volna egy fenntartók és oktatáspolitikai szakemberek körében zajló fókuszcsoporthoz tartozó interjú is a kutatási témában, ám az intézmények és a szakmai szolgáltatók fenntartása kérdésében folyó tárgyalások a fenntartás helyzetét egyre bizonytalanabbá tették. Így a kutatás szigorúan szakmai igények oldaláról közelítve valósult meg, a szakmai szolgáltatásokat igénybevevők véleményét vizsgálva. Kiemelt célcsoportként jelentek meg a kutatásban a szaknácscsoportok, akiknek egy része 2015 előtt, egy másik csoportjuk 2015 után, s egy jelentős hányaduk mindkét időszakban látott el ilyen jellegű feladatot.

¹ SINUS-modulokkal kapcsolatos alapvető publikációk: <http://www.sinus-an-grundschulen.de/> illetve <http://www.sinus-transfer.de/>

2. sz. táblázat. A minta célcsoportjainak megoszlása

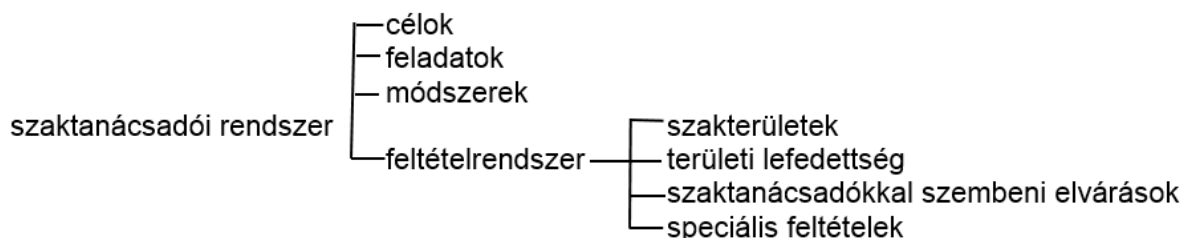
szaktanácsadók	összesen	40	20,00%
	<i>szaktanácsadó 2015 előtt</i>	7	3,50%
	<i>szaktanácsadó 2015 után</i>	18	9,00%
	<i>szaktanácsadó 2015 előtt és után</i>	15	7,50%
intézményvezetők	összesen	91	45,50%
	óvodavezetők	34	17,00%
	<i>megyeszékhelyen</i>	10	5,00%
	<i>városon</i>	12	6,00%
	<i>községben</i>	11	5,50%
	<i>településtípust nem adott meg</i>	1	0,50%
	iskolaigazgatók	57	28,50%
	<i>megyeszékhelyen</i>	20	10,00%
	<i>városon</i>	17	8,50%
	<i>közsében</i>	20	10,00%
oktatók	13	6,50%	
beosztott pedagógusok	56	28,00%	
a teljes minta	200	100,00%	

Kutatási stratégia, módszerek

A kutatási stratégia az induktív utat követte; az alkalmazott módszer a kérdőívezés volt. A kérdőív fejlesztésére 2016 januárjában, az elektronikus változat elkészítésére 2016 februárjában került sor, a mérés lebonyolítása 2016 márciusában történt. Az elektronikus kérdőívezésre survey programmal került sor.

A kérdőív a szaktanácsadással kapcsolatos elvárások és igények rendszerszintű lefedésének szándékával készült. Az összeállításánál a fő szempont volt még, hogy a célok, feladatok, módszerek és a feltételrendszer mellett a válaszok újabb fejlesztésekhez is információkat szolgáltatassanak. A szaktanácsadói rendszer céljaival, feladataival, módszereivel kapcsolatos igények vizsgálatához az érvényes szabályozás teremtett kiinduló alapot (48/2012. (XII. 12.) EMMI rendeletet), a témához tartozó kérdőív szerkezeti struktúráját részben ez adta, de ez mellett a már más európai országokban megjelenő szakmai fejlesztő gyakorlat is helyet kapott. A speciális feltételek körében a nemzetközi gyakorlatokból ismert elemek kaptak helyet: szervezeti formák, kiemelten a pedagógusképzők és a köznevelés kapcsolódási lehetőségei.

A kérdőív szerkezete



A kérdések többsége feleletválasztós típusú volt, de 6 kérdéscsoport esetén egyéb kiegészítést vagy javaslatot is rögzíthettek a válaszadók a kitöltés során.

Eredmények

A kérdőíves vizsgálat eredményei

Az adatok feldolgozásakor a leíró statisztika vizsgálatait mellett KHI-négyzet próba, varianciaanalízis és kétmintás t-próba alkalmazása történt IBM SPSS Statistics 22.0 szoftver használatával.

A megkérdezettek a szaktanácsadás céljai közül preferálják a pedagógusok munkájának fejlesztő célú támogatását. A szaktanácsadóknál még 50%-osnál nagyobb mértékben célként várják el felkérésre szakmai konzultáció szervezését. Az oktatók és szakértők ezen kívül még fontosnak tartják a pedagógiai szakmódszertani fejlesztő beavatkozások tervezését, szervezését, végrehajtásuk monitorozását az intézményvezető pedagógiai munkájának a támogatását.

A célcsoportok közül legnagyobb arányban a szaktanácsadás feladatának az óra és foglalkozáslátogatást követően a tapasztalatok közösen végzett feldolgozását és a látogatott pedagógus számára a személyre szabott fejlesztési és továbbképzési javaslatok megfogalmazását tekintik. Az oktatók és szakértők ezen kívül még 60%-nál magasabb arányban választották a nevelési-oktatási intézmény, és a benne dolgozó pedagógus tankönyv, taneszköz alkalmazásának segítségét és a pedagógiai módszerek vizsgálatát, kiválasztásuk támogatását. A többi célcsoporthoz képest nagyobb százalékban jelenik meg náluk a javaslatok megfogalmazása az intézmények belső önértékelésének fejlesztésére.

A nevelési és tantárgypedagógiai módszerek, eszközök, eljárások megismertetése, terjesztése minden célcsoportnál nagy számban került megjelölésre módszerként, akárcsak az egyéni szakmai tanácsadás.

A szaktanácsadói tevékenységet a jelenlegi szabályozás szerint tantárgygondozói szakterületeken, nemzetiségi (a nyelv megjelölésével), intézményfejlesztési, a kiemelt figyelmet igénylő gyermek, tanuló nevelésének, oktatásának segítése, konfliktuskezelési, hátrányos helyzetű gyermek, tanuló nevelésének, oktatásának segítése és pedagógiai mérés-értékelési szakterületen láthatják el a szaktanácsadók. Az oktatók és szakértők kivételével minden célcsoport magas arányban elfogadja a jelenleg meghatározott szakterületeket.

A szaktanácsadói rendszer területi megszervezésének kérdésében az egyes csoportok az országos vagy regionális szakmai központ koordinálásának kivételével minden lehetőséget elfogadhatónak ítélték meg. A régióként a pedagógusképzés szakmai irányításával megyei hálózati rendszer és az önálló pedagógiai intézetekkel vagy pedagógiai oktatási központokkal opciókat közel azonos számban választották a válaszadók. A kistérségi szinten bázisintézményi központtal az előbbieket mellett szintén megjelenik a válaszok mintegy 20%-nál.

A szaktanácsadók kiválasztási követelményei között legtöbben az adott intézményfokozatnak és szakterületnek illetve tantárgynak megfelelő végzettséget jelölték meg a válaszolók közül (74,50%). Ezt követik a köznevelési intézményben pedagógus-munkakörben szerzett legalább tízéves szakmai gyakorlat (70,00%), majd a részvétel a szaktanácsadói feladatokra való felkészítésen (63,50%). A pedagógus szakvizsgát (ha csak 0,5%-kal is) kevesebben választották, mint a szakmai fejlesztésekben szerzett gyakorlatot (37,50%). Az oktatók és szakértők a szaktanácsadók célirányos felkészítését preferálták (76,92%), míg a szakvizsgás képzéseket nem tekintik magas arányban kiválasztási követelménynek (30,77%). A szaktanácsadók véleménye szignifikánsan eltér a többiekétől, ennek oka saját speciális szerepük lehet.

A mindennapi munkában jól alkalmazható módszertan átadása a beosztott pedagógusok szerint a legfontosabb- A folyamatos támogatásra épülő módszertant adni továbbképzésekkel, egyéni tanácsadással, mentorálással opciót az oktatók és szakértők közel 70%-ban (69,23%) választották. A pedagóguskompetenciák fejlesztésével közvetetten az egyéni képességfejlesztés támogatása az oktatók által felértékelődött (46,15%), a pedagógusok azonban ezt alulértékelik a másik két követelményhez képest (26,79%).

A válaszolók szerint szükség lenne jó szakmai hagyományokra és a kutatási eredményekre épített, gyakorlatközpontú módszertan alkalmazására. A számukra nyújtott szaktanácsadásnak és a felsőoktatási módszertani fejlesztéseknek a megkérdezettek szerint támogatni kell egymást, s a pedagógus életpálya elemeinek be kell épülniük a pedagógusképzés, továbbképzés és a mindennapok módszertanába. A célcsoportok szerint fontos lenne egy, a pedagógusképző intézmények, a szakmai szolgáltatók és a közoktatási intézmények együttműködését segítő hálózati szervezet kialakítása és működtetése.

Koncepció az eredményekre építve

A kutatás és a SINUS program eddigi eredményei alapján kiépíthető egy szaktanácsadói (mentori) rendszer, melynek célja lehet hatékonyan támogatni az érintett köznevelési intézményeket és pedagógusaikat módszertani megújulásukban, s a köznevelésben jelentkező problémák megoldásában.

A szaktanácsadással érintett köznevelési intézmények a nyugat-dunántúli partnerintézmények lehetnek, kistérségenként egy-egy bázis iskola köré orientálódva, amelyek szakmai centrumként működnek, s a jó gyakorlatok adatbázisának kezelői lennének területi szinten.

A program felsőoktatási beágyazottságát a PSZK szerepe biztosíthatja a régióban. A program szakmai irányítói a felsőoktatás kutatói és szakértői lehetnek; az operatív irányítást a szakmai szolgáltatók munkatársai, míg a szakmai irányítást a vezető szaktanácsadók láthatják el. A kutatók és szakértők a SINUS program magyar nyelvű adaptációjának szakmai fejlesztéséért, a vezető szaktanácsadók a fejlesztések multiplikációjáért, a program adaptációjának beválás vizsgálatáért, a tapasztalatok alapján újabb fejlesztési javaslatok megfogalmazásáért, és a fejlesztési eredmények publikációjáért felelnének. Aktívan részt vennének a szakmai fejlesztésekben, kapcsolatot tartanának a terület köznevelési intézményeivel, a szaktanácsadói munkacsoport munkáját terveznék, szerveznék és a szaktanácsadók munkáját értékelnék.

A szaktanácsadók általános feladatai közé tartozhatnak a programhoz kapcsolódó partneri igények feltárása, a szolgáltatási kínálat összeállítása a pedagógiai praxis tartalmi modernizációjának segítésére és a SINUS program adaptációjának támogatása. Kiválasztásukban a központi szabályozás mellett szerepet kapnának a szakmai fejlesztésekben szerzett tapasztalatok is. Azok a szaktanácsadók, akik mesterpedagógusként szaktanácsadóként szerepelnek az Oktatási Hivatal által működtetett szaktanácsadói listán, megbízásukat a tanácsadói munkájuk terhére végezhetnék.

Összegzés, a további fejlesztés

A kutatás céljai megvalósultak pedagógus-támogatás gyakorlatainak, a velük szembeni elvárásoknak áttekintése a teljesség igénye nélkül megtörtént. A hipotézisekre vonatkozóan a kutatás az alábbi válaszokat adta: Az intézményvezetők, beosztott pedagógusok, felsőoktatásban dolgozó oktatók és szakértők és szaktanácsadók szaktanácsadói rendszer alapelveiről, céljairól és annak módszereiről alkotott véleménye jelentős szignifikáns különbséget nem mutattak, illetve amennyiben statisztikai különbség megállapítható volt, a válaszok értékei nem mutattak nagy eltérést. Az érdekeltek bevonásával leírható egy olyan pedagógustámogató rendszer, amelyben a pedagógusok folyamatos mentori támogatásban, valamint jó gyakorlatokon alapuló, támogató típusú hálózaton alapuló szaktanácsadásban részesülnek fejlődésük érdekében. A szerző erre tett kísérletet a jelenlegi szaktanácsadói rendszerre, a SINUS program eddigi eredményeire és a PSZK feltételrendszerére alapozva. A kiépíthető támogatórendszerben a megkérdezettek azonosították a felsőoktatás szerepét is, ez a rendszerleírásában is szerepel.

Irodalomjegyzék

- European Commission Teachers' Professional Development: Europe in international comparison. A secondary analysis based on the TALIS dataset (2011).
- Iker János, & Réti Mónika (2011). *Javaslat a pedagógus-továbbképzés rendszerének megújítására. A SINUS tanár-továbbképzési modell alkalmazhatóságának vizsgálata* Kutatási jelentés. (Kézirat). Szombathely; Budapest: NymE RPSZKK; Média Oktatási és Szolgáltatói Kht.
- Mourshed, M., Chijioke, C., & Barber, M. (2012). *How the world's most improved school systems keep getting better*.
http://www.mckinsey.com/client_service/social_sector/latest_thinking/worlds_most_improved_schools [2015.03.11.]
- Rapos Nóra, Gaskó Krisztina, Kálmán Orsolya, & Mészáros György (2011). *Az adaptív-elfogadó iskola koncepciója*. Budapest: Oktatókutató és Fejlesztő Intézet.
- Sáfrányné Molnár Mónika, & Szabó Mária (szerk.) (2013). *A szaktanácsadói tevékenység napjainkban*. Budapest: Oktatókutató és Fejlesztő Intézet.
- Teachers Matter Attracting, developing and retaining effective teachers* (2007). Paris: OECD-Education Committee. <http://www.oecd.org/edu/school/34990905.pdf> [2015.03.11.]

